

Ett försök till analys av adoptionsdebatten våren 2002
Tobias Hübinette
(ur *Um & Yang* 3/02)

Veckorna 14-15 2002 sände Sveriges Television och Sveriges Radio tre TV-dokumentärer (Dokumentären: Bosse Lindquist & Bo Öhlén – En gång var jag korean 10/4, Dokument inifrån: Erik Sandberg & Per Lapins – Sveket mot de utlandsadopterade 11/4, Dokument inifrån: Erik Sandberg & Per Lapins – Barn till varje pris 18/4) och två radiodokumentärer (Dokumentärredaktionen: Bosse Lindquist – Varför är jag här? 13/4, Dokumentärredaktionen: Bosse Lindquist – Utsatta barn 20/4) med internationell adoption som tema. Dessutom valde SVT Debatt i sin sändning den 17 april att diskutera internationell adoption (Adoptioner – för och emot). Slutligen publicerade även DN Debatt den 11 april artikeln Nya larmsiffror från Socialstyrelsen om utlandsadopterade kvinnor: Var tionde gör självmordförsök, undertecknad av ordförandena för tre adopteradeorganisationer. Min egen roll i denna debatt var att fungera som researcher för de fem dokumentärerna samt tillsammans med min fru Anna skriva DN Debatt-artikeln. Den 17 april publicerade jag också en essä på DN Kultur, Koreas skingrade barn, som redovisade det koreanska perspektivet av internationell adoption. Denna uppmärksamhet rörande internationell adoption och utlandsadopterade i Sverige ledde till en riksomfattande debatt som gav avtryck i form av mängder av ledare, insändare, debattinlägg, reportage, intervjuer och nyhetsrapportering i medierna. Till detta ska läggas tusentals inlägg på SVTs hemsida (www.svt.se) i samband med Dokument inifrån-dokumentärerna, på Adoptionscentrums debattsida (www.adoptionscentrum.se) samt på hemsidan Adoptera.nu (www.adoptera.nu). Dokumentärerna sågs och hördes av sammanlagt mer än en miljon individer, och totalt har uppskattningsvis 4000 enskilda personer deltagit i debatten med egna inlägg på de olika hemsidorna. Detta är ett försök att redovisa vad som egentligen sades i dokumentärerna, vad debatten sade i form av ledare, recensioner och debattinlägg samt vad det hela egentligen handlade om.

Vad dokumentärerna sade

Bosse Lindquist och Bo Öhléns En gång var jag korean som sändes den 10 april porträtterade tre adoptivkoreaner och deras minnen av tiden före och efter adoptionen, samt deras möten och kontakt med koreanska föräldrar och släktingar idag. Det uttalade syftet var att ge röst åt de cirka 10 000 utlandsadopterade (av totalt 40 000) som ankommit till Sverige vid tre års ålder eller mer och därmed hade egna minnen, en familj, ett språk och en identitet som de tvingades ge upp genom adoptionen. Susanne Brink är Koreas mest kända adoptivkorean genom den koreanska spelfilm som gjordes om hennes liv i Sverige och de efterföljande dokumentärer som följt hennes vidare öden. Genom den första dokumentären som gjordes 1989 hittade Susanne sin koreanska mor som hon idag har kontakt med. John Övinge växte upp som blandbarn utanför en amerikansk bas, och återvänder i filmen till uppväxtorten där han genom sina minnen lyckas lokalisera sin fostermor. Kum-ah Nathansen adopterades av en ensamstående 60-årig kvinna och har idag kontakt med sin koreanska mor och släkt i Korea. Producenterna Bosse Lindquist och Bo Öhlén intervjuade adoptivföräldrar, följde trion till Korea och deltog i mötena med de koreanska släktingarna. Genom de tre adoptivkoreanernas livsöden framträdde unika individuella historier av smärta och saknad över att abrupt ha blivit uppräckta med rötterna, men också det speciella fysiska bandet mellan Sverige och Korea som skapats genom 8500 adoptivkoreaner.

DN Debatt-artikeln den 11 april, Nya larmsiffror från Socialstyrelsen om utlandsadopterade kvinnor: Var tionde gör självmordsförsök, undertecknad av Martin Claesson från Adopterade Koreaners Förening, Christian Hofverberg från Adopterades Röst, Mikael Jarnlo från Adopterade Etiopiers och Eritreaners förening och Anna och Tobias Hübinette, presenterade en studie från Epidemiologiskt Centrum på Socialstyrelsen som bland annat visar att utlandsadopterade löper en fyrfaldigt högre risk att både vårdas för självmordsförsök och begå självmord än majoritetsbefolkningen, och att detta särskilt gäller utlandsadopterade kvinnor. Artikeln riktade sig särskilt till forskare, berörda myndigheter och adoptionsorganisationer som uppmanades att ta dessa siffror på allvar och förebygga en fortsatt negativ utveckling. Dessa siffror återkom sedan i Erik Sandberg och Per Lapins Sveket mot de utlandsadopterade som sändes på kvällen samma dag där även statistik rörande kriminalitet, psykisk sjukdom och alkohol- och drogmisbruk berördes. Senare visade det sig att Epidemiologiskt Centrum på Socialstyrelsen levererat felaktiga absoluta tal, men att överriskerna för självmord med mera trots detta kvarstod oförändrade. Dokumentären redovisade historiken bakom den internationella adoptionen i Sverige och granskade särskilt den ledande svenska adoptionsorganisationen Adoptionscentrums roll i att som lobbyingorganisation ignorera eller dölja den ohälsa som förekommer hos många utlandsadopterade för att överhuvudtaget kunna fortsätta med adoptionsverksamheten. Dokumentären intervjuade Malinee Murray, adopterad från Thailand, som försökt begå självmord flera gånger, och paret Marianne och Tom Åström vars adoptivson Fredrik från Korea nyligen gick bort i självmord. Dessutom hördes kritiska röster mot den tidigare ljusa bild som målats upp vad beträffar utlandsadopterades situation och hälsa med företrädare från adopteradeorganisationerna som Mikael Jarnlo från Adopterade Etiopiers och Eritreaners förening, Lena-Kim Arcataedius-Svenungsson från Adopterade Koreaners Förening, Christian Hofverberg från Adopterades Röst och Hanna Wallensteen från Adopterades Linje. Slutligen intervjuades även professor Marianne Cederblad, nestorn inom forskningen om utlandsadopterade i Sverige, och Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor, den myndighet som övervakar internationell adoption. Ett speciellt reportage redogjorde för situationen i Holland som en kontrast mot den svenska där debatten kring internationell adoption mestadels har handlat om ekonomiska kostnader för adoptivföräldrarna. I Holland har nämligen både forskare, myndigheter och adoptionsorganisationer sedan 1980-talet tagit problemen på allvar och infört omfattande åtgärder för att ge stöd åt utlandsadopterade som grupp.

Sandbergs och Lapins andra dokumentär, Barn till varje pris från den 18 april, granskade de adoptioner som genomfördes från Thailand till Sverige i slutet på 1970-talet, totalt cirka 900 adoptioner. Redan 1977 utspelades en adoptionsskandal i Thailand där de svenska adoptionsorganisationernas kontaktpersoner på plats greps och anklagades för stöld av och handel med barn, men från svensk sida lades i stället locket på. Teamet besökte i dokumentären dagens Thailand tillsammans med Malinee Murray och Sawitri Börjesson som båda adopterades vid slutet av 1970-talet, och genom dessas sökande efter sina thailändska föräldrar uppdagas det att det verkligen var stölderna det handlade om. Dokumentären intervjuade flera av de ansvariga svenska adoptionsförmedlarna och avslutade med att meddela tittarna att hela händelsen nu är föremål för en svensk rättsundersökning och eventuellt åtal för människorov.

Bosse Lindquist första radiodokumentär Varför är jag här? som sändes den 13 april var en enda lång intervju med Anna, adopterad från Korea till Sverige vid nio års ålder, som berättar om sin tid med familjen i Korea innan adoptionen, om själva adoptionen och om hur hon i vuxen ålder har återknutit kontakten med sina koreanska släktingar. Genom hela dokumentären gick ett gripande stråk av längtan och rotlöshet.

Bosse Lindquist andra radiodokumentär, Utsatta barn från den 20 april, var ett försök att förklara adoptionens historia i Sverige och hur svenska adoptivbarn ersattes av utländska på 1960-talet. Dokumentären granskade den diskrepans som råder i synen på och behandlingen av svenska adoptiv- och fosterbarn respektive utländska adopterade där frågor om ursprung och identitet är en självklarhet för de förstnämnda men något som suddas och ignoreras bort för de sistnämnda. Till exempel uppmanar svenska myndigheter officiellt att svenska fosterbarn ska behålla kontakten med sina biologiska föräldrar, och svensk folkbokföring registrerar med självklarhet de biologiska föräldrarna till svenskadopterade, medan det omvända gäller i båda fallen för utlandsadopterade. Det sistnämnda fick faktiskt socialminister Ingela Thalén att efter dokumentären i upprört tala om ”kolonial praxis”, särskilt när det framkom att Adoptionscentrum och de övriga adoptionsorganisationerna uppmanar adoptivföräldrarna att vägra uppge namnen på ursprungsföräldrarna för folkbokföringen.

Vad debatten sade

Redan den 9 april menade Pia Edwards-Bergström i Aftonbladet i artikeln Människan är mer än sitt ursprung att den första TV-dokumentären En gång var jag korean med det omvända perspektivet ur den adopterades synvinkel är ”omtumlande”, samt att filmen i sin helhet kan verka ”provocerande”: ”Man får en känsla av att adoptioner av fattiga barn till barnlösa i Väst egentligen är en form av förbrytelse, inte den lyckliga lösning som de flesta väl ser det som.”

En mer positiv och förstående recension av filmen hittades i artikeln En dold smärta i Göteborgs-Posten den 11 april, skriven av Jenny Björnulfsson som frågade sig: ”Hur känns det att få alla band till sin biologiska familj avklippta?”. Björnulfsson menade att filmen ”gav en mer nyanserad version än schablonbilden fattigt-olyckligt-Koreabarn-blir-adopterad-av-smålla-Sverige.”

Den 12 april angrep Gunilla Grahn-Hinnfors i Göteborgs-Posten både En gång var jag korean och Sveket mot de adopterade i krönikan I ett slag blev de problembarn. Grahn-Hinnfors menade utifrån sina egna erfarenheter som adoptivmor att utlandsadopterade inte alls har det jobbigt eller svårt i Sverige, och att de livsöden som porträtterats i programmen inte är representativa. Dessutom är den svenska adoptionsrörelsen enligt Grahn-Hinnfors idag beredd att diskutera de problem som kan finnas.

Samma dag publicerade Helsingborgs Dagblad en ledare, Adoption – på gott och ont, signerad Stephan Wagner som kräver försiktighet då man diskuterar internationell adoption i problemtermer då det är ”ett svårt och synnerligen känsligt ämne”, men ändå håller med om DN Debatt-artikelns budskap att utlandsadopterades problem måste erkännas och tas på allvar. Wagner spekulerade också i att mycket av ohälsan kan gå tillbaka på rasism och diskriminering från svenskarnas sida, och ”då hjälper det inte hur svensk man blivit och hur svenska föräldrar man än har”.

Ännu en ledare hittades i Östgöta Correspondenten samma dag, osignerade Negativ debatt om adoption, som liksom Helsingborgs Dagblads manade till försiktighet: ”Adoption är en djupt känsloladdad företeelse.” Ledaren gick till frontalangrepp mot de båda TV-dokumentärerna som ”ägnats mest åt elände och åter elände” och menade att ”de reella risktalen inte är stora” vad beträffar självmord och psykisk ohälsa, och finns de så går de tillbaka på tiden i

ursprungslandet eller identitetsproblem i tonåren. Ledaren anklagade programmen för att skuldbelägga adoptivföräldrar och Sverige bara för att några utlandsadopterade ”tycker att de borde ha fått stanna i sitt gamla land” där ändå enligt artikelförfattaren bara misär och elände råder.

Den 13 april publicerade Dagens Nyheter den osignerade huvudledaren Kärlek tjockare än blod, i verkligheten skriven av Hanne Kjöllér som enligt egen uppgift väntar adoptivbarn som ensamstående kvinna. Ledarens huvudtes var att utlandsadopterade inte ska jämföras med etniska svenskar, allra minst med de socialgrupp 1-barn som de växt upp tillsammans med, utan i stället med de landsmän som blev kvar i ursprungslandet. Vidare anklagades DN Debatt-artikeln och programmen En gång var jag korean och Sveket mot de adopterade för att fokusera på de som mår dåligt och därmed riskera att stigmatisera hela gruppen utlandsadopterade, samt på den grupp som intresserar sig för sitt etniska eller biologiska ursprung i stället för de ”som säger att deras familj finns här i Sverige”. De problem som möjligen kan uppstå för utlandsadopterade kan enligt Kjöllér alla härröras till tiden innan adoptionen.

Den 14 april recenserade Malena Jansson i Svenska Dagbladet En gång var jag korean och Sveket mot de adopterade i artikeln Toleransen understöder förtrycket. Jansson inledde med att fråga sig: ”att adoption inte skulle vara en god gärning är en provocerande idé”, och kopplade särskilt Sveriges fortsatta adoption av koreanska barn till att ”vårt toleranta, jämlika samhälle understöder det svek och förtryck som satts i system mot ensamstående koreanska kvinnor.” Janssons avslutade sin recension med att särskilt berömma Sveket mot de adopterade: ”Och när de förtjusande små söta barnen väl kommit hit är det inte säkert att de blir lyckliga, trots överflöd av pengar, välmening och kärlek.”

Den 18 april skrev Kajsa Kallio, svenskadopterad, ett debattinlägg i Aftonbladet, Nej blod är inte tjockare än vatten, där hon redovisade sin egen bakgrund samt spekulerade i att de problem som utlandsadopterade har ofta kan bero på ankomstålder. Kallio skrev att hon är anhängare av miljöfaktorer och därför själv inte intresserad av att träffa sina biologiska svenska föräldrar, utan tackade i stället sina adoptivföräldrar för att ha ”fått växa upp tillsammans med er”.

Den 19 april publicerade Tove Lifvendahl, Lena Sundström och Astrid Trotzig, alla adopterade från Korea, tillsammans debattartikeln Sluta smutskasta våra föräldrar i Expressen som specifikt riktade sig till Bosse Lindquists och Bo Öhléns program En gång var jag korean och Varför är jag här?. Trion menade för det första att utlandsadopterade ska jämföras med svenska fosterbarn och inte med genomsnittssvensken, och att programmets syfte har varit att ge uttryck för budskapet ”Man kan inte rycka upp ett barn från dess rötter, placera det i ett annat land hos människor som det förväntas knyta an till, och tro att barnet blir lyckligt.” Lindquist och Öhlén anklagades för att ”visa att internationella adoptioner är ett uttryck för västvärldens kolonialism. Rika väst köper fattiga barn.” Trion avslutade med att berätta att de själva varken är offer eller utsatta, och att de inte alls längtar efter sina koreanska familjer till skillnad från de som porträtteras i En gång var jag korean som enligt skribenterna ”vittnar om psykisk ohälsa”.

Den 20 april recenserade Anneli Rogeman i Svenska Dagbladet radioprogrammet Varför är jag här? i artikeln Varje förälder kan lära av Annas historia. Rogeman menade att programmet var en ”fruktansvärt stark skildring i omedveten, brutal maktutövning (föräldrarnas) och utsatt, total maktlöshet (barnets)”. I programmet berättas om att Anna fråntas namn, språk och

identitet vid adoptionen till Sverige, men ”ingen kunde ta ifrån mig mina minnen”. Rogeman kommenterade: ”Så överger man ett barn. Så tar man ifrån ett barn dess identitet.”

Samma dag publicerade Aftonbladet en krönika av Kerstin Weigl, Har adopterade barn alibi för att må dåligt?. Weigl som själv är adoptivmor och har skrivit en bok om internationell adoption skrev att hon å adoptivföräldrarnas vägnar känner sig anklagad för att vara ”naiv, självupptagen och mån om att dölja våra barns särskilda livsvillkor”. Hon hävdade i stället att både adoptivföräldrar och adoptionsorganisationer sedan länge känt till problemen, och värdje sig samtidigt mot alla former av biologiskt tänkande som hon menade hade kommit till uttryck i programmen. Weigl avslutade med att liksom tidigare skribenter hänföra de problem som finns till tiden innan adoptionen.

Den 23 april skrev Susanne Levin ett debattinlägg i Upsala Nya Tidning, Adopterade barn är en gåva att förvalta, där hon berättade att hon upprörts över programmen i egenskap av adoptivmor, hyllade adoptivfamiljen och de utlandsadopterade som ”kosmopoliter” och redogjorde för den misär dessa hade hamnat i om de inte adopterats.

Den 26 april skrev Karin Ky Hanson, adopterad från Korea, ett debattinlägg i Svenska Dagbladet, Ensidig dokumentär om adoptioner, där särskilt programmet En gång var jag korean kritiserades för att ha valt ut speciella adoptionsfall som inte är generella för det stora flertalet. Hanson berättade vidare att hon känner sig tacksam för adoptionen, att hennes föräldrar är adoptivföräldrarna och att hennes land är Sverige. Hon hävdade slutligen att den grupp utlandsadopterade som det inte ”gått bra för” troligen ankom till Sverige i högre adoptionsålder.

Samma dag publicerade DN Debatts nätversion (www.dn.se) en debattartikel skriven av Ahn-Za Hagström, också adopterad från Korea, som saknade de utlandsadopterade ”som inte mår dåligt” och som ”är svensk i själ och hjärta” i debatten. Hagström anslöt sig till tidigare kritiker av programmen och hävdade att utlandsadopterade endast kan jämföras med de landsmän som blev kvar i ursprungslandet.

Ännu ett debattinlägget hittades i Finans Vision den 26 april i form av adoptivfadern och moderate politikern Ulf Kristerssons krönika Har barnen det sämre här än i Ryssland?. Kristersson kritiserade programmen för att ensidigt föra fram budskapet att de utlandsadopterade ”rycks upp med rötterna” när alternativet enligt denne skulle ha varit att försmäkta i misären i Tredje världen. Kristersson menade att han själv sätter omsorg före ”etnicitet” och ”rötter”, och att man därför bör arbeta för att adoptera ännu fler barn från Tredje världen till Sverige.

Vad allt egentligen handlade om

De fem dokumentärprogrammets syfte var sammanfattningsvis att berätta historien om internationell adoption ur de adopterades synvinkel (En gång var jag korean, Varför är jag här?), att undersöka de vuxna utlandsadopterades livssituation i Sverige idag (Sveket mot de adopterade) samt att granska händelser där internationell adoption urartade i barnhandel (Barn till varje pris) eller officiell praxis där utlandsadopterade behandlas annorlunda än svenskadopterade (Utsatta barn). Tanken var helt enkelt att skildra fenomenet internationell adoption ur ett helt annat perspektiv än det som tidigare dominerat i Sverige, nämligen

adoptivföräldrarnas och mottagarlandets, och samtidigt försöka bryta med traditionen av att visa upp klichéartade solskenshistorier i media om utlandsadopterade som är fullständigt lojala med sina adoptivföräldrar och identifierar sig helt som svenskar.

Detta var dock inte vad debatten handlade om. I stället riktade i första hand adoptivföräldrar in sig på vad de kallade en svartmålning av internationell adoption, medan vissa utlandsadopterade kände sig kränkta å sina adoptivföräldrars och Sveriges vägnar. Kritikerna hävdade att bara den ena sidan visats upp, nämligen de utlandsadopterades perspektiv, medan helt adoptivföräldraperspektivet saknades, samt att "lyckliga" och "lyckade" utlandsadopterade lyste med sin frånvaro.

Hur ska man då tolka att debatten blev så missriktad och kom att handla om något helt annat än det programmen tog upp? För det första, att tala om att många utlandsadopterade inte har fått det "bra" liv som förväntats har uppenbarligen en sprängkraft som inte kan underskattas (Sveket mot de adopterade). Att erkänna detta innebär nämligen att erkänna att Sverige kanske inte är paradiset på jorden vad beträffar antirasism, demokrati och mänskliga rättigheter. Alla eventuella problem rörande utlandsadopterade måste därför sägas härröra från tiden innan adoptionen i ursprungslandet eller hög adoptionsålder. I stället är det kanske så att Sverige med sin världsförbättrariver och självgodhet är ett av de minst lämpliga länderna för internationell adoption. För hur ska man annars tolka det faktum att det går så dåligt för så många utlandsadopterade trots att de inte bara har fått komma till ett av världens rikaste länder, utan också mestadels växt upp hos de övre skikten i landet. Det handlar med andra ord inte om goda vita barnlösa par som räddar fattiga icke-vita barn, utan snarare om ett tragiskt och grymt uttryck för en ojämlik världsordning mellan Väst och de före detta kolonierna.

Att Sverige som land inte heller är beredd att lyssna på de utlandsadopterade egna erfarenheter av internationell adoption blir i ett sådant sammanhang inte konstigt alls (En gång var jag korean, Varför är jag här?). Det handlar om att vara nöjd, tacksam och lycklig över att ha fått komma hit, och med sådana krav blir självklart frågor om etniskt eller biologiskt ursprung förbjudna och tabuiserade. Att sådana frågor tillåts för svenskadopterade, svenska fosterbarn och även finska krigsbarn pekar mot ett tydligt men obehagligt innehåll av rastänkande där Tredje världen-kulturer i allmänhet ringaktas eller föraktas (Utsatta barn). Det är till och med så att utlandsadopterade som aktivt och medvetet intresserar sig för sitt etniska eller biologiska ursprung på senare år har anklagats av adoptivföräldrar för både nationalism och biologism. En "lyckad" och "lycklig" adopterad är därmed den som känner sig helsvensk och endast räknar sina adoptivföräldrar som föräldrar, medan en "misslyckad" eller "olycklig" adopterad intresserar sig för sitt etniska ursprung och söker kontakt med sin ursprungsfamilj. Slutligen, skulle några utlandsadopterade ha kommit hit på konstiga eller rent av kriminella grunder så gör ju inte detta så mycket i slutändan – "de har det trots allt ändå bättre här än om de stannat kvar" (Barn till varje pris).